

**ISLOM TA'LIMOTIDA AVLODLARARO MUNOSABATLAR TALQINI VA
TAVSIFI****Mirzaxanova Dilfuza Nig'matulla qizi***O'zXIA stajyor doktranti*

Annotatsiya: *Islom ta'limotida targ'ib qilinuvchi fazilatlardan biri, oila farovonligini ta'minlashdagi asosiy mezonlardan bo'lmish yoshi kattalarning qadrini bilish, keksalarni ulug'lash, haqlariga rioya qilish, ular bilan kamoli odob bilan muomala qilish va ularni e'zozlash hisoblanadi. Bu dunyoda insonni hayoti davomida qilgan yaxshiliklari, ekkan daraxtlari, voyaga yetkazgan farzandlari-yu, tarbiyalagan shogirdlari ulug'lagan. Zero, umrning uzunligi unda qilingan yaxshiliklar salmog'iga qarab foydali bo'lishi to'g'risidagi g'oyalari tahlil etilgan.*

Inson zotini davom ettirish va bolalarni tarbiyalash hamda bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishda oilaning o'rni muhimdir. Oila ahli inoq-totuv, katta-yu kichik o'zaro hurmatda bo'lsa bu oila mustahkam va farovon bo'ladi.

Kalit so'zlar: *islomda oila va nikoh munosabatlari, oilaviy burch va farzand tarbiyasi, Xojagiy Ahmad Kosoniy, Yusuf Xos Hojib, Kaykovus, Abu Bakr ar-Roziy, Abdulla Avloniy, Xurshid Ahmad, Maxdumi A'zam, "Gerontologiya" fani.*

Аннотация: *Одна из добродетелей, пропагандируемая в исламском учении, — это знать ценность пожилых людей, уважать пожилых людей, уважать их права, обращаться с ними безупречно и уважать их, что является одним из основных критериев обеспечения благополучия. - принадлежность к семье. В этом мире человека прославляют добрые дела, которые он совершил при жизни, деревья, которые он посадил, дети, которых он вырастил, и ученики, которых он воспитал. Ведь проанализировано представление о том, что продолжительность жизни полезна в зависимости от веса совершенных в ней добрых дел. Роль семьи важна в продолжении рода человеческого и воспитании детей, а также осмысленной организации свободного времени. Если члены семьи дружны и уважают друг друга, семья будет крепкой и благополучной.*

Ключевые слова: *семейно-брачные отношения в исламе, семейный долг и воспитание детей, Ходжаги Ахмед Косани, Юсуф Хос Хаджиб, Кайковус, Абу Бакр ар-Рази, Абдулла Авлони, Хуршид Ахмад, Махдуми Азам, наука «Геронтология» .*

Abstract: *One of the virtues promoted in Islamic teaching is to know the value of the elderly, respect the elderly, respect their rights, treat them with perfection and respect them, which is one of the main criteria for ensuring well-being. - belonging to a family. In this world, a person is glorified by the good deeds he has done in life, the trees he has planted, the children he has raised, and the students he has trained. After all, the idea that life expectancy is useful depends on the weight of good deeds performed in it.*

The role of the family is important in the continuation of the human race and raising children, as well as the meaningful organization of free time. If family members are friendly and respect each other, the family will be strong and prosperous.

Keywords: *family and marriage relations in Islam, family duty and raising children, Khojagi Ahmed Kosani, Yusuf Khos Hajib, Kaykovus, Abu Bakr ar-Razi, Abdullah Avloni, Khurshid Ahmad, Makhdumi Azam, science "Gerontology".*

Islom ta'limotida targ'ib qilinuvchi fazilatlardan biri, oila farovonligini ta'minlashdagi asosiy mezonlardan bo'lmish yoshi kattalarning qadrini bilish, keksalarni ulug'lash, haqlariga rioya qilish, ular bilan kamoli odob bilan muomala qilish va ularni e'zozlash hisoblanadi. Bu dunyoda insonni hayoti davomida qilgan yaxshiliklari, ekkan daraxtlari, voyaga yetkazgan farzandlari-yu, tarbiyalagan shogirdlari ulug'lagan. Zero, umrning uzunligi unda qilingan yaxshiliklar salmog'iga qarab foydali bo'lishi to'g'risidagi g'oyalari tahlil etilgan.

Inson zotini davom ettirish va bolalarni tarbiyalash hamda bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishda oilaning o'rni muhimdir. Oila ahli inoq-totuv, katta-yu kichik o'zaro hurmatda bo'lsa bu oila mustahkam va farovon bo'ladi.

Oilaga munosabat masalasi qadim davrlardan donishmandlarimizning diqqat e'tiborida bo'lgan. Zardushtiylikning muqaddas kitobi "Avesto"da keltirilgan oila va shar'iy nikoh odoblari, ota-onalar va farzandlar munosabati, ularning burch va vazifalari, uylanish va kelin tanlash xususidagi g'oyatda qimmatli fikrlar bugunda xam o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Shuningdek, "Avesto"da oila va nikoh munosabatlari, oilaviy burch va farzand tarbiyasi xususida bir qator fikrlar bayon qilingan. Unda qarindoshlarning o'zaro oila qurishi qat'iy man etilgan. Qavm va urug' qonini toza, avlodni benuqson saqlash uchun shunday qilingan.

Dunyoga mashhur olim, ma'rifatparvar Abu Nasr Farobiy inson kamoloti, baxti, ta'lim va tarbiyasi, axloqi, dinga munosabati haqidagi qarashlarini mashhur "Fozil odamlar shahri" va "Baxt-saodatga erishuv haqida" asarlarida bayon etadi. Farobiy keraksiz urf-odatlardan (hozir xam oilaviy hayotda, er-xotin munosabatlarida uchraydi) voz kechish, baxt-saodatga erishish yo'llari haqida gapirib, shunday deydi: "Rahbarlar (er yoki xotin) yomon odatlarni o'zida ifodalovchi o'tmishni ham o'zgartirmog'i kerak. Aks holda o'tmish talablariga rioya etib, uning kayfiyati saqlansa, turmushda hech qanday yengillik, o'zgarish va o'sish ham bo'lmaydi". Shuningdek, "Baxt-saodatga erishuv yo'lida nimaiki (bilim, odob-axloq, kasb-hunar) yordam bersa, uni saqlamoq, mustahkamlamoq, nimaiki zararli bo'lsa, uni foydali narsaga aylantirishga harakat qilmoq zarurligini ta'kidlaydi".

Buyuk sarkarda Amir Temur ham oila qurish masalalariga davlat yumushlaridek juda jiddiy e'tibor bergan. Sohibqiron, xususan, kelin tanlash haqida quyidagi fikrlarni bildirgan: "O'g'illarim, nabiralaram va yaqinlarimni uylantirmoq tashvishida kelin izlamoqqa e'tibor berdim. Bu ishni davlat yumushlari bilan teng

koʻrdim. Kelin boʻlmishning nasl-nasabini, yetti pushtini surishtirdim. Xos odamlar orqali sogʻlik-salomatligini, jismonan kamolotini aniqladim. Kelin boʻlmish nasl-nasabi, odob-axloqi, sogʻlom va baquvvatligi bilan barcha qusurlardan xoli boʻlsagina el-yurtga katta toʻy-tomosha berib, kelin tushurdim” .

Naqshbandiya tariqatining nazariyotchisi Xojagiy Ahmad Kosoniy ilmiy merosida oila, nikoh va farzand tarbiyasi masalalariga alohida eʼtibor qaratgan. Mutasavvifning oila va farzand tarbiyasiga oid asarlari Oʻrta Osiyo xalqlari hayoti maʼnaviy va axloqiy rivojlanishida ijobiy taʼsir koʻrsatgan. Xususan, ushbu masalalar mutasavvifning “Asror-un-nikoh”, “Battixiya”, “Ganjnoma”, “Guli Navroʻz” kabi risolalarida oʻz aksini topgan.

“Asrorun – nikoh” asari bevosita oila va farzand tarbiyasi masalalarni yorituvchi asar boʻlib, unda islom dini va shariatining nikoh toʻgʻrisidagi shart-sharoit va siru asrorlariga hamda nikohning muqaddasligi, barcha yaxshi-yomon ishlar oiladan boshlanishi, nikohdan oldingi va keyingi maʼnaviy poklik kabilar toʻgʻrisida fikr yuritilgan.

“Ammo baʼd bu nusxani taʼlif etishning sababi shu erurkim, bu kambizoat zaif odamlarga nazar tashlab koʻrdiki, ularning koʻpchiligini jahlu nodonlik yuzasidan musulmonlarni Amri sharifga rahnamolik qilish yoʻlida mubolagʻa ishlatganliklari uchun nihoyatda koʻp taʼnayu malomatlar qilganlar va oʻzlarini zararlantirganlar” . Risolaning soʻz boshida bu asarning yozilishiga sabab boʻlgan kim, oʻsha davrda jamiyatning kichik boʻgʻini hisoblangan oilada maʼrifatsizlik va madaniyatsizlik munosabatlar yuz berayotganligi tufayli mazkur masalaga muallif ilk risolasini bagʻishlagan.

Xojagiy Ahmad Kosoniy oʻz davrini tahlil qilar ekan, soxta shayxlar va “chalamulla” lar tomonidan oddiy xalq vakillariga oila, nikoh masalalari boʻyicha Qurʼon oyatlari va hadislarda keltirilgan dalillarni notoʻgʻri talqin qilinishi natijasida odamlar oʻrtasida nikohga oid savollar koʻpayib, aksariyat hollarda johillik alomatlari kuzatilayotganligini aytib oʻtadi. Risolani oʻqiganlar uchun oila va nikoh masalalariga oid oyatlar va hadislarini mazmun-mohiyatini toʻgʻri tushunib olishlari imkoni paydo boʻladi.

Maʼlumki, Sharqda yoshlarga taʼlim va tarbiya berish, ularni milliy qadriyatlar, urf-odatlar ruhida tarbiyalash qadimdan muhim masala hisoblanib kelgan. Xalqimizning milliy qadriyatlarga naqadar eʼtibor berishini koʻrsatuvchi turli-tuman naqlar, xalq soʻzlari, ertaklar, maqollarning asrlar osha toʻplanib kelganligini ham alohida qayd etish oʻrinlidir. Bu maqollar, hikmatli soʻzlar qadim-qadimdan otabobolarimiz yosh avlodni ruhan va jismonan barkamol boʻlib ulgʻayishiga katta eʼtibor qaratganliklariga yaqqol misoldir.

Yusuf Xos Hojibning “Qutadgʻu bilig” (“Baxt-saodatga yoʻllovchi bilim”), Kaykovusning “Qobusnoma”, Muslihiddin Saʼdiyning “Guliston” va “Boʻston”, Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” (“Koʻngillarning sevgani”), “Hayrat ul-abror”

(“Yaxshi kishilarning hayratlanishi”), Gulxaniyning “Zarbulmasal” kabi asarlari asrlar mobaynida farzandlarimizni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda dasturulamal vazifasini o‘tab kelmoqda. Bu asarlar necha-necha avlodga poklik, rostgo‘ylik, mardlik, ota-onaga hurmat, vatanparvarlik, jasorat kabi qadriyatlarni singdirib kelayotgani sir emas.

Islom dinining muqaddas kitoblari bo‘lmish Qur‘oni karim va Hadisi shariflarda ham yoshlar tarbiyasi, odob-axloq, vijdon, imon va e‘tiqod to‘g‘risida g‘oyat qimmatli fikr-mulohazalar o‘rin olgan. Islom dini bola tarbiyasi haqida u hali dunyoga kelmasdan ancha oldin, oila qurishga tayyorgarlik ko‘rilayotgan paytdan boshlab qayg‘ura boshlaydi. Oila qurilgandan keyin ham odob va axloq darslari davom etaveradi. Har bir oilada ota-onalarning axloqi, odobi va insoniyligi alohida ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham Payg‘ambarimiz Muhammad s.a.v.: «Sizlar o‘zingizga munosib jufti halolni ixtiyor qilinglar, chunki juftingizning fe‘l-atvori, xulqi naslingizda o‘z aksini topadi» – deganlar. Payg‘ambarimiz s.a.v. kelin tanlashda asosan, uning diyonatligi va taqvosiga e‘tibor berishni uqtirganlar.

Axloqiy va diniy tarbiya bir-biri bilan chambarchas bog‘liqdir. Shuningdek, din buyurgan, hayotda va muomalada kasb etishga targ‘ib etgan axloq va fazilatlar islom jamiyatida yuksak qadriyat, husni xulq va ma‘naviy fazilatlar hisoblanadi. Axloqi va muomalasi go‘zal bo‘lmagan musulmonning dini ham mukammal hisoblanmaydi. Axloqiy tarbiya va uni amalga oshirish borasida Rasululloh(s.a.v)ning quyidagi muborak so‘zlari har bir musulmon uchun dasturul amal bo‘lmog‘i kerak: “Hech bir ota o‘z farzandiga yaxshi tarbiya berish va odob o‘rgatishdan ortiqroq hadyani bera olmaydi”. (Imom Buxoriy rivoyati). Yana farzand tarbiyasi naqadar ulug‘ va ahamiyatli ekanligi to‘g‘risida Rasululloh (s.a.v) aytadilar: “Farzandlaringizni odobli etib tarbiyalashlaringiz har kuni bechoralarga yarim so‘ donni sadaqa qilishingizdan yaxshirokdir.(Termiziy rivoyati.)

O‘rta asr mutafakkirlaridan Abu Bakr ar-Roziyning (865-925) komil inson tarbiyasida qadriyatlarning o‘rni haqidagi qarashlari o‘ziga xos o‘rin egallaydi. Ar-Roziy o‘z asarlarida insonlarda yaxshi xulqni shakllantirish va baxshlikni yo‘qotish yo‘llari hamda usullari haqida yozadi, aql bilan ish ko‘rishga, hissiyotlarni jilovlay olishga, me‘yorida lazzatlanishga, lahzalik lazzatga umrini baxshida qilmaslikka chaqiradi. U inson axloqan pok bo‘lishida ijtimoiy omillarga ko‘p e‘tibor beradi hamda odamni ijtimoiy faollikka, jamiyatga foyda keltirib yashashga chorlaydi. Kuzatganimizdek, bugungi tarbiya sharoitida ham ar-Roziyning milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash haqidagi fikrlari ko‘plab oqilona xulosalar chiqarishga imkon beradi .

A.R.Beruniy "Abadiy qadriyatlar" asarida turli xalqlar va dinlarning xususiyatlari, bu xalqlarning ma‘lum davrlarga to‘g‘ri kelgan mashhur bayramlari, xotira kunlari hamda bir xalqni ikkinchisidan farqli qadriyatlari, urf-odatlari, turli xalqlar qo‘llayotgan yil hisoblash usullari, oy va yillarning farqi kabi masalalarni bayon qilib bergan. Turli xalqlarga xos qadriyatlarni o‘rganish uchun Beruniy o‘ziga xos ilmiy

maktab yaratadi. Shuningdek, A.R.Beruniy o'zining mashhur "Hindiston" asarida turli xalqlarning qadriyati va tafakkur qilish xususiyatlari, diniy va dunyoviy hayoti bilan bog'liq bo'lgan urf-odatlarini, xudoga ishonishlari, do'zax va jannat haqidagi fikrlari bayon qilingan .

Milliy qadriyatlar haqida so'z yuritar ekanmiz, bunda Kaykovusning "Qobusnoma" asarining fazilatlarini cheksiz: unda ham jismoniy, ham aqliy tarbiyaning hamma qirralari o'ta zukkolik bilan tahlil qilinadi. Asarning buyuk ahamiyati shundaki, hamma zamon, hamma ijtimoiy-siyosiy tuzumda ham yoshlarni milliy qadriyatlar, urf-odatlar ruhida barkamol inson qilib tarbiyalashda "Qobusnoma" o'z qiymatini aslo yo'qotmaydi. Jumladan "Qobusnoma"ning "Farzand parvarish qilmoq zikrida" nomli 27-bobida quyidagi jumlar keltirilgan: "Farzandga odob, hunar o'rgatmoqlikni meros deb bilgil. Farzandni ota-ona tarbiyalamas, uni kecha va kunduz tarbiyalaydur" .

Yetuk o'zbek ma'rifatparvari Abdulla Avloniyning 1913 yilda yozgan "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida bola tarbiyasi va umuman, uning ijtimoiy roli falsafiy-pedagogik jihatdan keng ochib beriladi. Alloma tarbiya jarayonida oila va jamoatchilikning rolini, ularning hamkorligini, ota-ona va jamiyat tomonidan singdiriladigan qadriyatlarni alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, barkamol shaxsning har tomonlama bilimlarga ega bo'lishi, yaxshi tarbiya egasi bo'lishi, bir tomondan ijtimoiy muhit va oilaviy sharoitdagi muhim qadriyatlarga bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan bolaning g'ayrat va shijoatiga, sa'y-harakatlariga, xohish-intilishlariga bog'liq bo'ladi . A.Avloniy asarlaridagi odob-axloq va yoshlar tarbiyasiga bag'ishlangan chuqur falsafiy g'oyalar, bolalarni axloqiy tarbiyalashga yo'naltirilgan qarashlari bugungi kunda ham yoshlarni to'g'ri yo'lga boshlashda insoniyat va jamiyatga nisbatan turli xil qabihliklarni amalga oshirmaslikka undashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shunday qilib, Sharq mutafakkirlarining shaxsning kamoloti, undagi sog'lom xulq-atvor, yosh avlodning ma'naviyati va dunyoqarashining ijtimoiy psixologik mexanizmlari sifatida undagi iymon va insof, aql-zakovot va farosat, e'tiqod va diyonat kabi qadriyat kategoriyalari ilgari surilgan. Bularning ta'sirida shakllangan insoniy fazilatlar esa shaxs komilligining omillaridandir.

Avlodlararo munosabatlarning tahliliga bir qancha olimlar alohida e'tibor qaratganlar. Jumladan, bu muammoni islom manbalari asosida talqin qilgan olimlardan biri Xurshid Ahmad bo'lib, u o'z asarining «Shaxs va jamiyat munosabatlarning uyg'unligi» bo'limida diniy manbalarga asoslanib, shunday deb yozadi: «Islom individuallik bilan jamoalik o'rtasida tenglikni yaratadi». Shuningdek, «Islom ta'limoti inson, jamiyat va davlat oldida o'z individuallik holatini yo'qotadi degan fikrni rad etadi» .

Shuni alohida ta'kidlash joizki, ilk o'rta asrlardayoq diyorimizdan yetishib chiqqan Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Mahmud Zamahshariy, Burhoniddin Marg'inoniy kabi allomalar diniy qadriyatlardagi shaxs va jamiyat munosabatlari masalasiga real hayot sharoiti taqozosi nuqtai nazaridan yondashishning yuksak

namunalarini namoyish qilganlar. Ular dinning, shu jumladan, islom dinining ijtimoiy-ma'naviy mohiyat sifatida jamiyat uchun ulkan ahamiyatini ta'kidlagan holda, uning jamiyat uchun asosiy xizmati, avvalo insonlarni yuksak axloqiylik ruhida tarbiyalash, diniy murosasizlik, adovat va nizo-janjallarga qarshi dinlararo – turli dinlarga e'tiqod qiluvchi xalqlararo hamjihatlik va mamlakatlararo hamkorlikka da'vat qilish va oqibatda jamiyatda barqarorlik, insonlar o'rtasida tinchlik-totuvlikni ta'minlash, deb bilganlar. Ular xalqlar va mamlakatlar o'rtasida o'zaro ishonchsizlik, dushmanlik his-tuyg'ularining kuchayishiga sabab bo'luvchi diniy ishonchsizlik va dushmanlikni qoralab. diniy bag'rikenglik va daxlsizlik g'oyalarini ilgari surganlar. Shaxs va jamiyat munosabatlarini tartibga solish, jamiyat taraqqiyotida davlat arboblari yordam berishda ilohiyotchi olim ruhoniylarning, xususan, fiqhshunoslarning roli katta bo'lgan. Fiqh ilohiyotning bir sohasi sifatida islom tarixida musulmon huquqshunosligning qonun-qoidalarini ishlab chiqishida munosib hissasini qo'shgan. Natijada, shariat mazmuni jamiyatdagi moddiy va ma'naviy hayotning barcha tamoyillarini o'z nazorati ostiga olgan.

Oila munosabatlarining turli qirralariga bag'ishlangan asarlar – Azim Xoja Eshon, Alixonto'ra Sog'uniy, Mahmud Zamaxshariy, Muhammad Sharif al Buxoriy, Nasriddin Burxonuddin Rabg'uziy, Rizouddin Ibn Faxruddin, Fozilqori Yosin o'g'li, Xoji Mirzo Ibrohim Saidzoda Xo'jandiy, Husayn Voiz Koshifiylarning asarlari oila munosabatlari rivojiga hissa bo'lib qo'shildi.

Tasavvuf ta'limotida inson qalbi va ruhiy kamoloti masalasi asosiy tadqiqot ob'yekti hisoblanib, unda bu masala juda chuqur va keng o'rganilgan. Tasavvuf ta'limoti uchun bu nazariya emas, balki amaliy masala bo'lib, tariqatlarda insonning kamolotga yetish yo'li va uslublari to'g'risida keng tahlil berilgan.

Naqshbandiya ta'limoti nazariyotchisi Maxdumi A'zamning oila a'zolarining darajalari, ularning genezisi masalalarini yoritgan, tizimli o'rgangan va shu masalaga oid qarashlarini eng mukammal tasvirlagan asarlaridan biri "Risolai shaybiyya" (Keksalik haqida risola) hisoblanadi. Asarda oila farovonligini mustahkamlashda insonning bolalik, yoshlik va keksalik davrlaridagi o'rni hamda tarbiyasi haqida ma'lumotlar berilgan. Mutasavvif fikricha, odamzodga xalq bo'lmoqlik advor va atvoridan nasiba yetgandan so'ng kavn (mavjudlik, borliq) va fasod olamida uning unsuriy (to'rt unsurdan yaralgan) suratining zuhuri uch darajada bo'ladi. Bular bolalik, yoshlik va keksalikdir.

Demak, Maxdumi A'zam inson umrini quyidagi bolalik, yoshlik va keksalik darajalariga bo'ladi. Buni ilmiy tilda quyidagicha tavsif etish mumkin:

1. Sabiylik, norasidalik. Bu mavsum go'dakliklan to 15 yoshga yetguncha o'tadigan umrdan iboratdir.
2. Yigitlik, o'smirlik mavsumi. Buning intihosi to 35 yoshga to'lguncha.
3. O'rta yoshlik mavsumi. Buning miqdori to 50 yoshga yetguncha.
4. Keksayish mavsumi. Buning intihosi to 70 yoshga kirguncha.

5. Qarilik davri. Bunga 70 yoshdan keyingi umr kiradi.

Inson dunyoga kelar ekan, dastlab juda zaif va nimjon bo'ladi. Asta-sekin ulg'ayib, quvvatga to'ladi. Maxdumi A'zam fikricha, birinchi daraja go'daklikda jismoniy va ruhiy jihatdan o'zini anglash va kamolot kasb etishda zaiflik va nuqson ustun bo'ladi. Shuning uchun bu darajada odam aqlning barcha mas'uliyatidan ozod va shariatning barcha «kun va makun»lari («qil va qilma», ya'ni buyruq va qaytariqlari) dan forig' bo'ladi. U vujud olamiga bog'liqligidan qurbdan uzoq, adam olamiga munosabat bildirishdan xoli, tabiat surati bilan qorishiq g'aflatda bo'ladi. Oqillar bu davrlarini hayratda qiynalgan va muhabbat ipi bilan bog'langan davr deb, boshlaridan o'tkazgan hollarini eslab, «Koshki, yana o'sha martabamga va o'sha holimga qaytsam edi», deb orzu qiladilar.

Keksalik – odam hayotining insoniy xislatlarini eng teran darajada aks ettiradigan, hayotning mohiyatini yaxshi anglagan davri, qolaversa umr sarhisobi. Kelgusi avlodning kelajagini o'ylaydigan, amalga oshirishga ulgurmagan ezgu orzuistaklarini kelgusi avlodlardan umid qiladigan, ularda shunga munosib xislatlarni tarbiyalashni ko'zlaydigan davri. Shuning uchun keksalar har bir millatda hurmat qilinib, davralarning to'ridan joy olishadi. Yoshlar ularning hayot xotiralarini sevib tinglashadi va o'ziga xos saboq olishadi.

Umuman olganda, bugungi kunda qarilik muammolarini har tomonlama o'rganadigan turli fan sohalari paydo bo'ldi va ular jadal rivojlanmoqda. Xususan, dunyo aholisi sonining qariyalar hisobiga oshishi “Gerontologiya” fanining rivojlanishini yanada tezlashtirdi. Keksalik davri bolalik va yoshlik davridek hayotning bosqichlaridan biri sanaladi. Faqat farq shundaki, bolalik va yoshlik davri kuch-qudrat va quvvatdan to'la bo'lsa, ammo keksalik davri esa jismoniy faoliyat mezonining kamayishi va kuchqudratning zaiflanishi bilan yuzma-yuz bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Arapbayeva D. K., Arapbayeva V. K. Sharq mutafakkirlarining oila va tarbiya haqidagi qarashlari. T.: “Zamonaviy ta'lim”, 2015. -B. 66
2. Abu Nasr Farobiy. Fozil odamlar shaxri. - T.: Abdulla Kodiriy nomidagi xalk merosi nashriyoti, 1993. B.224.
3. Amir Temur o'g'itlari: To'plam. / Tuzuvchilar: B.Ahmedov, A.Aminov. – T.: «O'zbekiston», 2007. –37-b.
4. G'afurov D.O. Mahdumi A'zam ma'naviy merosida oila farovonligi va farzand tarbiyasi masalasi. Monografiya / D.O. G'afurov. – Toshkent:Lesson press, 2022. – 41 b.
5. Davron Nurmuhammad «Odob-axloqqa oid hadislar to'plami».- Toshkent: Matbaachi» nashriyoti. 2022.-147 b.
6. Uvatov U. Buyuk yurt allomalari. T.: O'zbekiston, 2016 – 424 b.

7. Abu Rayhon Beruniy. Xindiston. –T.: Meros, 1998. – 132 b.
8. Kaykovus. Qobusnoma. -T.: Yangi asr avlodi, 2016. – 224 b.
9. Avloniy A. Turkiy guliston yoki axloq. –T.: Yoshlar nashriyot uyi, 2018.-9 b.
10. G.N.Navro‘zova O‘ 20 Xoja Bahouddin Naqshband hayoti va ma’naviy merosi. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi «Fan» nashriyoti davlat korxonasi, 2021. – 127 b.
11. Qayumova, Y., & Urmonova, D. (2023). EXCLAVAS OF UZBEKISTAN - COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ICHTIOFAUNALS OF SHAHIMARDAN AND SOKH. Scientific Journal of the Fergana State University, 29(4). Retrieved from <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/view/30>
12. Qayumova, Y., & Komilova, X. (2023). ON THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MORPHOMETRIC CHARACTERISTICS OF THE TURKISH SAND FISH GOBIO LEPIDOLAEMUS (K.KESSLER1872). Scientific Journal of the Fergana State University, (3), 156. Retrieved from <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/view/2622>
13. Каюмова, Ёркиной Кабиловна, et al. "ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ ВАЛЕОЛОГИИ." Вестник науки и образования 9-2 (112) (2021): 16-20.
14. Каюмова, Ёркиной Кобиловна, and Дилдора Икромжоновна Комилова. "Биология гусеницы гранатовой плодовой жорки (Euzophera Bigella Zeller)." Проблемы современной науки и образования 10 (143) (2019): 12-14.
15. Каюмова, Ё. К., Д. Э. Урмонова, and А. М. Мирзалиев. "БИОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ГРАНАТОВОЙ ПЛОДОВОЙ ЖОРКИ (EUZOPHERA BIGELLA ZELLER, 1848) В ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ." The Way of Science (2014): 8.